

ΚΛΕΙΩ

ΑΡΙΘΜ. 15.
Τόμος Α'.

Συνδρομή, άρχομένη από 1. Ιανουαρίου εκάστου έτους, έκτακτα μόνον και προπληρωτέα:
Πανταχού φράγκ. χρ. 20 ή μάγκ. 16.

ΕΤΟΣ Α.
τῇ 1/13. Αιγούστου 1885.

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

υπό Ε. Α. ΡΟΪΔΟΥ.

Σ. Σ. Κ. Ο ευφύεστατος τῶν παρ' ἡμῖν λογογράφων κ. Εμμ. Δ. Ροΐδης, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Σύναξιν τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἀπαντᾷ εἰς ἐπικρίσιν τινα τοῦ διακεκριμένου ὑφηγητοῦ τῆς Γλωσσολογίας κ. Χατζιδάκη, προ τινοῦ συγμεφαλαιώσαντος ἐν τῇ Ἑφημερίδι τὰ ἐσχάτως περὶ τῆς γλώσσης ἐν τῷ τύπῳ συζητηθέντα καὶ ἀντεπεξελθόντος κατὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ προλόγου τῶν Παρέργων, ἐν καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τὸν αὐτὸν καὶ ἀνωτέρω τίτλον ἐδημοσιεύσαμεν τότε (σελ. 113—116) διὰ τῆς Κλειῶς. Ἐπειδὴ ὁ ἀξιότιμος τῆς Γλωσσολογίας ὑφηγητῆς ἀπέκλεισε τῆς περὶ γλώσσης συζητήσεως πάντας τοὺς γράφοντας καὶ μάλιστα τοὺς ἀναγινωσκόμενους, περιορίσας τὴν ἀποκλειστικὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς μόνους τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος φιλόλογοινας ἢ καὶ γλωσσολογοῦντας, οὕτω δὲ τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα ἔλαβεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν τὴν νέαν ταύτην φάσιν τῆς ἀμφιβόλου τῶν δικαστῶν αὐτοῦ ἀρμοδιότητος, διτιπῶς διὰ ταῦτα ὑποχρεούμεθα ν' ἀναδημοσιεύσωμεν καὶ τὴν εἰς ταῦτα ἀπάντησιν τοῦ κ. Ροΐδου, „ἵνα — κατὰ τινα παλαιὰν φράσιν τοῦ ἰδίου Συγγραφῆως — ἐν ταῖς αὐταῖς ταύταις στήλαις, ὅπου διεπράχθη τὸ τῆς ἀναρμοδίου εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐπεμβάσεώς τον ἀδίκημα, τελεσθῇ σήμερον καὶ ἡ ἀγνιστήριος τούτου θυσία.“

Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὑπεσχέθην ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν ἐκπονηθεῖσαν παρὰ τοῦ ἀξιότιμου κ. Χατζιδάκη ἐπικρίσιν τοῦ

προλόγου τῶν „Παρέργων μου“. Τοῦτο ὅμως ὑπεσχέθην πρὶν ἔτι δημοσιευθῇ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς πρὸ μηνὸς ἤδη οὐδὲν ἄλλο δύναμαι νὰ πράξω πρὸς τήρησιν τῆς ὑποσχέσεώς μου, ἢ νὰ ἐκδέσω τοὺς λόγους, ἐξ ὧν ἀναγκάζομαι νὰ θεωρήσω πᾶσαν ἀπάντησιν περιττήν.

Πρώτιστος τούτων εἶναι ὁ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπικρίσεως ταύτης καταλαβὼν με φόβος μὴ ἐστερήθην τῆς ἱκανότητος νὰ ἐκφράζωμαι διὰ τρόπον τοῦλάχιστον καταληπτοῦ. Ἀπὸ εἰκοσασετίας σχεδὸν γράφων εἶχον πάντοτε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ παράγγελμα τοῦ Κουϊντιλιανοῦ, ὅτι πρέπει νὰ ἐκδέτῃ τις ὅσα ἔχει νὰ εἴπῃ οὕτω σαφῶς, ὥστε οὐ μόνον νὰ ἐννοῆται παρὰ πάντων, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον νὰ ᾔναι νὰ μὴ ἐννοηθῇ. Διὰ τῆς πολλῆς προσηλώσεως εἰς τὸν κανόνα τοῦτον καὶ πρὸ πάντων διὰ

Ο ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΜΟΥΣΟΥΡΓΟΣ ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΒΑΓΝΕΡ.
Εγεννήθη ἐν Λειψίᾳ τῇ 22. Μαΐου 1813, ἀπέθ. τῇ 13. Φεβρ. 1883.

τῆς ἀσπλάγχνου προγραφῆς πάσης δυσεκφράστου νεοελληνιστὶ ἐννοίας, ἐπίστευον ὅτι κατ' ὁρῶντες νὰ ἐννοῖται ἀκόπως, οὐ μόνον παρὰ τῶν λογίων ἀλλὰ καὶ τοῦ τυχόντος, πᾶν ὅ,τι ἔτυχε μέχρι τοῦδε νὰ γράψω, καὶ αὐτὰ τὰ εἰδικὰ τῆς βιβλιονομίας ἢ τὰ ἀφηρημένα τῆς αἰσθητικῆς. Περιττὸν μετὰ ταῦτα νὰ εἶπω πόσον μ' ἐλύπησε καὶ μ' ἐταπείνωσεν ἡ αἰφνιδία ἀνακάλυψις, ὅτι ἡ γλῶσσά μου κατήντησεν ἀκατάληπτος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς γλωσσολόγους. Περὶ τοῦτου δυστυχῶς οὐδ' ἔχνος δύναμαι νὰ ἔχω ἀμφιβολίας μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διατριβῆς τοῦ κυρίου ὑφηγητοῦ τῆς γλωσσολογίας. Ἐνῶ τῷ ὄντι ἔλεγον ἐγώ, ὅτι τὸ μέγα δυστύχημα τῆς σήμερον γραφομένης γλώσσης εἶναι ὁ διχασμὸς τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνώστου μεταξὺ τοῦ αἰτικοῦ ἢ δημώδους τύπου τῶν λέξεων καὶ τοῦ σημαινομένου αὐτῶν, παντοῖα παραθέτων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς προτάσεώς μου παραδείγματα, ὁ κ. ἐπικριτὴς ἐθεώρησε πρέπον ν' ἀντιτάξῃ εἰς ταῦτα, ὅτι ὁ τοιοῦτος διχασμὸς τῆς προσοχῆς οὔτε ἴδιον χαρακτηριστικὸν τοῦ σήμερον γραπτῷ ἡμῶν λόγου εἶναι, οὔτε ἐλάττωμα τὸ παρὰπαν, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις γλώσσαις καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὡς ἀποδείξιν δὲ ὅτι ἐδίχαζον κακεῖνοι τὴν προσοχὴν μεταξὺ τῆς ἐννοίας καὶ τῶν λέξεων παραθέτει: „ὅτι ἡ ἀσκησις περὶ πάντας τοὺς λόγους εἶναι διττή, ἢτοι ἡ περὶ τὰ νοήματα καὶ ἡ περὶ τὰς λέξεις . . . καὶ δὲν φαίνεται λογικὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ παλαιὸς καλλιτέχνης τοσαύτην κατέβαλλε φιλοπονίαν εἰς τὴν ἐντεχνον τοῦ λόγου κατασκευὴν, ὅπως ὁ ἀναγνώστης μηδὲν τούτων αἰθανθῇ . . . Οἱ παλαιοὶ ἐπεμελοῦντο τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς συνθέσεως τῶν λέξεων σφόδρα καὶ ἰδίαν ἕκαστος ἐποιεῖτο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον χρῆσιν φράσεων, λέξεων, συντάξεων, τοῦτο δ' ἐποιοῦν οὐ μόνον οἱ διαφέροντες κατὰ τοὺς χρόνους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ σύγχρονοι Θουκυδίδης, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἀνδοκίδης κτλ.“ Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ρήσεων βλέπετε, ὅτι εἰς τὴν παρατήρησίν μου περὶ τῆς σήμερον ἀηδοῦς διχοτομήσεως τῆς προσοχῆς μεταξὺ τῆς σημασίας τῶν λέξεων καὶ τοῦ σχολαστικοῦ ἢ δῆθεν χυδαίου αὐτῶν τύπου, ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζιδάκης ἀπαντᾷ ὅτι καὶ ὁ Σοφοκλῆς, Θουκυδίδης καὶ Εὐριπίδης εἰλυον κακεῖνοι τὴν προσοχὴν ἐπὶ τὰς λέξεις, διότι ἐπεμελοῦντο τῆς ἐντέχνου κατασκευῆς τοῦ λόγου καὶ εἶχεν ἕκαστος ἴδιον σύστημα ἐκλογῆς καὶ πλοκῆς αὐτῶν. Ἐνῶ δηλ. ὁμιλῶ ἐγὼ περὶ διαφορᾶς κλίσεως, καταλήξεως, τονισμοῦ κτλ. τῶν αὐτῶν λέξεων κατ' ἀρχαίοντα ἢ δημώδη τύπον, ἀντιτάσσεται εἰς ἐμὲ ὅτι καὶ παρ' ἀρχαίοις ὑπῆρχε διαφορὰ „ἐν τῇ ἐκλογῇ καὶ τῇ πλοκῇ ταύτων“, ἢτοι διαφορὰ οὐχὶ γλωσσική, ἀλλὰ ρητορική ἢ, ὡς λέγομεν σήμερον, διαφορὰ ὅρους, ἀπαρραλλάκτως οἷα ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ Γαῖτε καὶ Ἀρνίμ, Λαμαρτίνου καὶ Θεοφίλου Γωτιέ, Μανζόνη καὶ Λεοπάρδη, Βύρωνος καὶ Βαλτερσκότου καὶ πάντων πάσης χώρας καὶ ἐποχῆς ἀξίων τοῦ ὀνόματος ποιητῶν καὶ λογογράφων.

Ἄλλ' ἐὰν ἕκαστος τούτων ἔχει ἰδιάζοντα αὐτῷ καὶ οὕτως εἰπεῖν προσωπικοὺς συνδυασμοὺς λέξεων πρὸς ἀπεικόνισιν τῶν διανοημάτων του, πάντες ἀφ' ἑτέρου μεταχειρίζονται πρὸς τοῦτο τοὺς ὁμοιομόρφους τύπους τῆς μητρικῆς αὐτῶν γλώσσης, τοὺς κοινούς τῷ γραπτῷ καὶ τῷ προφορικῷ λόγῳ, οὐδόλως ἐλκύνοντας ἐφ' ἑαυτῶν τὴν προσοχὴν καὶ ἀφίνοντας αὐτὴν νὰ προσηλωθῇ ἀμερίστως ἐπὶ τῆς ἐκφραστικῆς δυνάμεως τῶν λέξεων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκλογὴ, ἡ οὕτως ἢ ἄλλως πλοκὴ καὶ αὐτὴ ἢ περὶ τοῦ ἥχου των φροντὶς συνδέονται ἀναποσπástως πρὸς τὴν ζωηροτέραν παράστασιν τῆς ἐννοίας ἢ σφοδροτέραν διέγερσιν τοῦ πάθους. Ὅσα λοιπὸν παρα-

θετεῖ ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζιδάκης περὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν ἀρχαίων περὶ τὰ ὀνόματα, τῆς ἐκ ταύτης προσθήκης χάριτος εἰς τὸν λόγον, τῆς βοστρυχίσεως τῶν περιόδων, τῆς διαφορᾶς μεταξὺ συγχρόνων συγγραφέων καὶ οἱ λοιποὶ τετριμμένοι κοινοὶ τόποι τῆς ρητορικῆς, οὔτε ἔχουσιν οὔτε δύνανται νὰ ἔχωσι σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ ἐν τῷ προλόγῳ μου ἀνακινούμενον ζήτημα, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι τοιοῦτο ζήτημα, ἢτοι περισπασμὸς τῆς προσοχῆς εἰς κλίσεις καὶ καταλήξεις, οὔτε ὑπῆρχεν οὔτε ἡδύνατο νὰ ὑπάρχῃ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀφοῦ καὶ οὗτοι, ὡς πάντα πλὴν ἡμῶν τὰ ἔθνη, μετεχειρίζοντο λαλοῦντες καὶ γράφοντες τοὺς ὁμοιομόρφους τύπους, ὧν τὸ ἄθροισμα ἀποτελεῖ τὴν γραμματικὴν τῆς αἰτικῆς διαλέκτου. Ταῦτα πιστεύω ἱκανὰ ὅπως πείσωσι πάντας, ὅτι ἄλλα μὲν εἶπον ἐγώ, ἄλλα δὲ εὐηρεστήθη ὁ κ. ἐπικριτὴς ν' ἀνασκευάσῃ. ὅσον δὲ καὶ ἂν ὑποτεθῇ μεγάλη ἢ αἰφνης καταλαβοῦσά με ἀνικανότης νὰ ἐκφράζωμαι καταληπτῶς, δύσκολον καὶ πάλιν εἶναι νὰ θεωρηθῇ μικρὰ καὶ τοῦ ἐπικριτοῦ μου ἡ ἱκανότης πρὸς σύγχυσιν πραγμάτων ὅλως ἀσχετῶν καὶ ἀνομοίων. Ταύτην ἤθελον κλίνει μάλιστα νὰ πιστεύσω μοναδικήν, ἂν ἡ εἰλικρίνεια δὲν μοὶ ἐπέβαλλε νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζιδάκης δὲν εἶναι ὁ πρῶτος, ἀλλὰ μόνον ὁ δεῦτερος ἄνθρωπος παρὰ τοῦ ὁποίου δὲν κατ' ὁρῶσα νὰ ἐννοηθῇ. Πρὸ τριετίας τῷ ὄντι μοὶ ἀπέβη ἀδύνατον νὰ καταστήσω καταληπτὸν εἰς τὸν τότε πρῦτανιν τοῦ Πανεπιστημίου τίς διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ἀριθμοῦ τόμων καὶ ἀριθμοῦ συγγραμμάτων καὶ ὅτι μόνον ἂν τὰ τελευταῖα ἦσαν πάντα μονότομα, ἤθελεν εἶναι εὐλογος ἡ ἀπαίτησις αὐτοῦ νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἰσάριθμα ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ. Ἄλλ' οἱ ἐρμηνευτικοὶ μου ἀγῶνες ἀπέτυχον νὰ μεταπείσωσι τὸν κ. πρῦτανιν, ἐπιμένοντα νὰ ταυτίξῃ συγγράμματα καὶ τόμους, ὅπως ὁ κ. Χατζιδάκης τοὺς τύπους τῆς γραμματικῆς καὶ τοὺς τόπους τῆς ρητορικῆς.

Μετὰ τὸν τοιοῦτον ἔλεγχον τῆς θεωρίας μου ὡς ἀτυχοῦς, ἀναλαμβάνει ὁ κ. ἐπικριτὴς ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ ρευστῇ καταστάσει τῶν τύπων τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης εἶναι ἀδύνατος ὁ μὴ διχασμὸς τῆς προσοχῆς μεταξὺ τῶν λέξεων καὶ τῆς ἐννοίας. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην οὐδὲν ἔχομεν ν' ἀντεῖπωμεν, ἀλλὰ μόνον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἀφοῦ ἐγράψαμεν ἡμεῖς δέκα ὅλας σελίδας οὐδὲν ἄλλο προτιθέμενοι ν' ἀποδείξωμεν ἢ αὐτὸ τοῦτο, ἦτο ἴσως κατὰ τι περιττὸν νὰ γράψῃ ὁ ἀνασκευάζων ἡμᾶς πολὺ πλείονας, ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι συμφωνεῖ πληρέστατα μεθ' ἡμῶν.

Οὐδὲ περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον ἡ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ ἡμετέρου ἐπικριτοῦ συμφωνία. Οὗτος τῷ ὄντι ἐξεγείρεται πλειστάκις ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ, ὅπως καὶ ἐν ἄλλαις προγενεστέραις, κατὰ „τῶν ταράκτρων, τῶν αἰτοχειροτονήτων μαγείρων“, κατὰ παντὸς ὅστις „ὅπως μαθητὴς γράφων θέμα“ εἰσάγει καὶ ἐφαρμόζει εἰς τὸν γραπτὸν λόγον του πάντα τὰ παραγγέλματα τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, καὶ ἐτι μᾶλλον κατὰ τῶν λησμονούντων, „ὅτι ἡ γραφομένη σήμερον γλῶσσα ἔχει ἤδη προσλάβει ἐν τοῖς πλείστοις συμπαγῇ τινι τύπον, ὃν πρέπει νὰ τηρῶμεν, σφόδρα δὲ ἀμαρτάνομεν παραβλέποντες ὅτι φράσεις, οἷαι ληίζονται, διεσκεδάζονται, θέον νὰ ἦ, νενικηκότες κτλ. εἶναι βλαβεραὶ ὡς ἀντιβαίνουσαι πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης*)“ Συγχαίροντες ὀλοφύχως τὸν κ. Χατζιδάκην διὰ τὰ χρυσᾶ του ταῦτα ἔπη, ἐν μόνον πρᾶγμα ἐρωτῶμεν αὐτόν, τί ζητοῦσι ταῦτα ἐν διατριβῇ, τῆς ὁποίας κυριώτατος σκο-

*) Βλ. „Μελέτην ἐπὶ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς“ ὑπὸ Γ. Χατζιδάκη σελ. 93.

πὸς ὁμολογεῖται ἡ ἀνύμνησις τῆς γλωσσικῆς σοφίας τοῦ κ. Κόντου; Εἰς τίνα δὲ ἄλλην πλὴν τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν „τῶν ταρακτρων, τῶν αὐτοχειροτονήτων μαγείρων, τῶν θεματογράφων καὶ περιφρονητῶν τοῦ ἤδη συμπαγοῦς χαρακτῆρος τοῦ γραφομένου ἡμῶν λόγου“ δύναται νὰ καταταχθῇ ὁ ἀνὴρ, ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τῶν Γλωσσικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων οὐδὲν ἄλλο συνιστῶν καὶ διδάσκων ἢ ὅτι πρέπει νὰ κλίνωμεν καὶ νὰ συντάσσωμεν ἀπαραλλάκτως ὅπως παρ' Ἀττικοῖς, ὅσα κατ' ἀνάγκην παραλαμβάνομεν ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης; Ὁ ἀποκαλὼν ἀπαιδεύτους, ἀγελαίους καὶ ἀλογιστοτάτους τὸν Θεοτόκην, τὸν Οἰκονόμον, τὸν Ἀσώπιον, τὸν Βερναρδάκην καὶ πάντα ἄλλον τολμῶντα νὰ μεταβάλλῃ κατὰ ἐν ἰῶτα ἢ μίαν κεραΐαν τοὺς ἀττικοὺς τύπους, ὅπως τοὺς προσαρμόσῃ πρὸς τὸν σήμερον γραπτὸν λόγον; Ὁ περιφρονῶν καὶ παραγνωρίζων τὸν „συμπαγῇ ἤδη χαρακτῆρα“ τοῦ λόγου τούτου, οὐ μόνον μέχρι χρήσεως μονολεκτικῶν μελλόντων καὶ παρακειμένων, ἀλλὰ καὶ μέχρι συγκολλήσεως μετὰ τοῦ θὰ καὶ τοῦ νὰ τοῦ „σεμινοῦ“ μέσου ἀορίστου; Ἀλλ' ἴσως ἤθελέ τις ὑποθέσῃ ὅτι ἐκ τινος ἰδιοτροπίας ἐξήρρεσεν ὁ κ. Χατζιδάκης τοὺς ναυτιώδεις τούτους μέσους ἢ μᾶλλον κοντιοὺς τύπους ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν κατὰ τὴν γνώμην του ἀσυμβιβάστων πρὸς „τὸν συμπαγῇ ἤδη χαρακτῆρα τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου“. Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τούτους πρὸ πάντων ρητῶς καὶ ὠρισμένως καταδικάζει καὶ ἀπὸ τῆς χρήσεως τούτων ἀποτρέπει τοὺς γράφοντας νεοελληνιστί*). Οὕτω λοιπὸν παριστάμεθα εἰς τὸ ἀλλόκοτον θέαμα ἀνθρώπου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποδοκιμάζοντος καὶ ὑβρίζοντος τοὺς ὁμόφρονας αὐτῷ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκθειάζοντος τὴν ὀρθοφροσύνην τοῦ φρονούντος ἀκριβῶς τὰ ἐναντία. Τοὺς μὲν μέσους ἀορίστους πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὡς ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν ἀποβλήτους καὶ καταδικαστέους, ἀλλὰ καὶ τὸν συνιστῶντα τὴν παραδοχὴν αὐτῶν κ. Κόντον ὡς τὸν μόνον κατάλληλον νὰ γνωμοδοτῇ περὶ γλώσσης.

Ὁ μὲν κ. Κόντος δικαιούται πληρέστατα ν' ἀποκαλῇ ἀγραμμάτους, κακοδαίμονας, ἀγελαίους καὶ βοσκηματώδεις πάντας τοὺς συμπεριζομένους τὰς γνώμας τοῦ κ. Χατζιδάκη, εἰς τούτους ὅμως ἀπαγορεύεται νὰ ἐλέγξωσι γνώμην τινὰ τοῦ κ. Κόντου ἐπὶ ποινῇ βαρυτάτου ἐπιτιμίου παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ κ. Χατζιδάκη, ὃν ἤθελέ τις ὑποθέσῃ διεκδικοῦντα τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον νὰ κηρύττῃ ἄτοπα ὅσα συνιστᾷ ὁ κ. Κόντος, χωρὶς νὰ ὀλιγοστεύῃ ἐκ τούτου τὸ παράπαν ὁ ἀνεπιφύλακτος αὐτοῦ θαυμασμός πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ ἀνδρός. Τὴν τοιαύτην σοφίαν καὶ γλωσσικὴν δεινότητά τοῦ κ. Κόντου πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν ὡς ὅλως ἄσχετον πρὸς ὅσα διδάσκει ὁ κ. Κόντος περὶ γλώσσης, ἀφοῦ δύναται νὰ συνδυασθῇ ἡ καταδίκη τούτων μετὰ τῆς συστάσεως τοῦ διδασκάλου, καθ' ὃν περίπου τρόπον συνδυάζονται χάριν ψήφων καὶ συνιστῶσιν ἀλλήλους εἰς τοὺς συμπολίτας τῶν οἱ ἀντίθετα φρονούντες ὑποψήφιοι κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Τὸ κατ' ἐμὲ ἐξομολογοῦμαι ταπεινῶς, ὅτι ὁ μικτός οὗτος συνδυασμός ἀποδοκιμασίας καὶ θαυμασμοῦ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς καταλήψεώς μου. Πρὸς διαλεύκανσιν τοῦ ζητήματος τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ κ. Κόντου παρὰ τοῦ κ. Χατζιδάκη ἀπαιτοῦνται, ὡς ἤκουσα, εἰδικαὶ καὶ ὅλως ἄσχετοι πρὸς τὴν γλωσσολογίαν γνώσεις, ὧν ἐντελῶς στεροῦμαι. Ἐν τοιαύτῃ διατελῶν ἀγνοίᾳ περιορίζομαι νὰ παρατηρήσω, ὅτι ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζιδάκης, ὁ συνιστῶν τὸν

σεβασμὸν πρὸς τὸν ἤδη „συμπαγῇ χαρακτῆρα τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου“, ὁ μετὰ λύπης παρατηρῶν ὅτι ὁ σήμερον „καθαρισμός, ὡς λέγεται, τῆς γλώσσης φέρει εἰς ἐντελῆ χωρισμὸν ἀπὸ τῆς λαλουμένης καὶ τοῦ πολλοῦ ἔθνους“, ὁ ἀποδοκιμάζων τὰ νενικηότες, τὰ δέον νὰ ᾗ καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ ρητῶς ἀπαγορεύων „τὴν χρῆσιν τῆς ἀπαρεμφάτου, τῶν μονολεκτικῶν μελλόντων, τῶν παρακειμένων καὶ τῶν μέσων ἀορίστων“, καὶ μετὰ πάσας τὰς συστάσεις, τὰς ἀποδοκιμασίας καὶ ἀπαγορεύσεις ταύτας ἐμφανιζόμενος ἐκάστοτε εἰς τὴν δημοσιότητα ὡς θαυμαστής, ἀπολογητής, ὑποτακτικὸς καὶ πρωτοπαλῆκαρον τοῦ κ. Κόντου, πράττει ὁμοίον τι ὡς εἰ ἀπεκέρυττε τὸ τρισύνθετον καὶ συγχρόνως ἐκηρύττετο ἐν-θερμος ὁπαδὸς τοῦ Μακράκη.

Ὅπως τῆς ἐξηγήσεως τῶν ἀνωτέρω δυσεξηγήτων οὕτω κρίνω πρέπον νὰ παραιτηθῶ καὶ τῆς ἀνασκευῆς τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τῆς διατριβῆς ταύτης ἀντιφάσεων καὶ ἀλλοκότων ἰσχυρισμῶν. Τί τῷ ὄντι ν' ἀπαντήσῃ τις εἰς τὸν ἀπαθῶς ἰσχυριζόμενον ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ μετὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου τοῦ κ. Κόντου καὶ ἡμῶν τῶν ἐπικριτῶν αὐτοῦ; Τί δὲ νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ συναγελασμοῦ τοῦ σοφοῦ κ. Κόντου μετὰ τοῦ Κοραΐ, τοῦ Ἀσωπίου καὶ τῶν λογίων ἀνδρῶν, οὓς ἀπεκέρυξεν οὗτος ὡς „ἀγελαίους“, καὶ τί περὶ τῆς προθυμίας, μεθ' ἧς ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζιδάκης ἀναλαμβάνει νὰ διδάξῃ „τοὺς ἀγνοοῦντας τοῦτο κκ. Ροῖδην καὶ . . . Βερναρδάκην! ὅτι ἡ φράσις ἀστειὸς ἐσήμαινε τὸ πάλαι τὸ ἴδιον τῶν ἀστών ὅπως παρὰ Λατίνοις τὸ urbanus; Οὐ μόνον δὲ τῆς ἐλληνικῆς καὶ τῆς λατινίδος, ἀλλὰ καὶ τῆς γαλλικῆς παρέχει προθύμως μαθήματα, διδάσκων ὡς τι ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως ὅτι τὸ mouchoir παράγεται ἐκ τοῦ mucus, ἐνῷ περὶ τούτου τρεῖς ὑπάρχουσι γνώμαι καὶ τρεῖς προτείνονται τῆς λέξεως ἐτυμολογίαί, ἡ ἐκ τοῦ λατινοβαββάρου muceare, ἡ ἐκ τοῦ λατινικοῦ mungere (σπογγίζω) καὶ ἡ ἐκ τοῦ mouche (μύια), διότι ἐν ἀρχῇ τὰ mouchoirs ἐχρησίμευσον κυρίως πρὸς προφύλαξιν τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ στήθους τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὰς μυίας.

Πρὸς διάκρισιν μάλιστα τῶν τοιούτων μανδιλίων ἀπὸ τῶν χρησιμευόντων εἰς ἀπόμαξιν τῆς ῥινόδος τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐκαλοῦντο mouche-nez, ἥτοι διὰ λέξεως ἀκριβῶς ἀντιστοιχοῦσης πρὸς τὸ ὑμέτερον ρινόμακτρον καὶ ἐξοστρακισθείσης ἔπειτα ἐκ τῆς γαλλικῆς δι' αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐθεωροῦμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἀηδὲς ρινό-μακτρον δυνάμενον νὰ μεταβληθῇ διὰ τῆς αὐτῆς ἐγχειρήσεως τῆς ῥινόδος εἰς ἀπλοῦν μάκτρον, ἀμέτοχον ἀηδίας καὶ ἐπιτηδείου πρὸς πᾶσαν χρῆσιν. Αὐτὸ λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐπικριτὴν „οὐδεὶς ποτε ἐφαντάσθη πλὴν ἡμῶν, ὅπως εἴπωμεν ψυχρὰν εὐφυολογίαν“, ἔτυχεν οὐ μόνον νὰ φαντασθῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ πράξωσιν οἱ Γάλλοι ἀπὸ πολλοῦ. Τὸ μόνον ὅπερ δὲν ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῇ εἶναι ἡ εὐδαιμονικὴ αὐταρέσκεια μεθ' ἧς ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζιδάκης γλωσσολογεῖ „ἀπείκω“ περὶ παντὸς πράγματος καὶ πρὸ πάντων περὶ τῶν ὅσα δὲν γνωρίζει. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι μικρὰ παραβαλλόμενα πρὸς ἄλλους τινὰς ἰσχυρισμούς, ὧν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ πιστευτοῦ ἢ ἀστείου. Τοιοῦτοι βεβαίως εἶναι: „ὅτι ὁμιλῶν ὁ κ. Ροῖδης περὶ τῆς ἀνεπιτηδεύτητος τῆς καθαραιούσης γλώσσης, πρὸς ἐκφρασιν αἰσθήματος ἢ διέγερσιν πάθους θὰ εἶχε κατὰ μέγιστον μέρος δίκαιον ἀν ἐπρόκειτο περὶ ποιητικοῦ λόγου καὶ οὐχὶ περὶ πεζογραφίας“. Ὁ ταῦτα ἀναγινώσκων πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ συμπεράνῃ ἢ ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Χατζιδάκη, τὸ αἰσθημα καὶ τὸ πάθος εἶναι πράγματα ὅλως ξένα τοῦ πεζοῦ λόγου, προ-

*) Βλ. Τὴν πρὸ ἔτους καταχωρισθεῖσαν ἐν τῇ „Εστίᾳ“ διατριβὴν τοῦ κ. Χατζιδάκη καὶ τὴν „Μελέτην του ἐπὶ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς“ ἐνθα ἀνωτέρω.

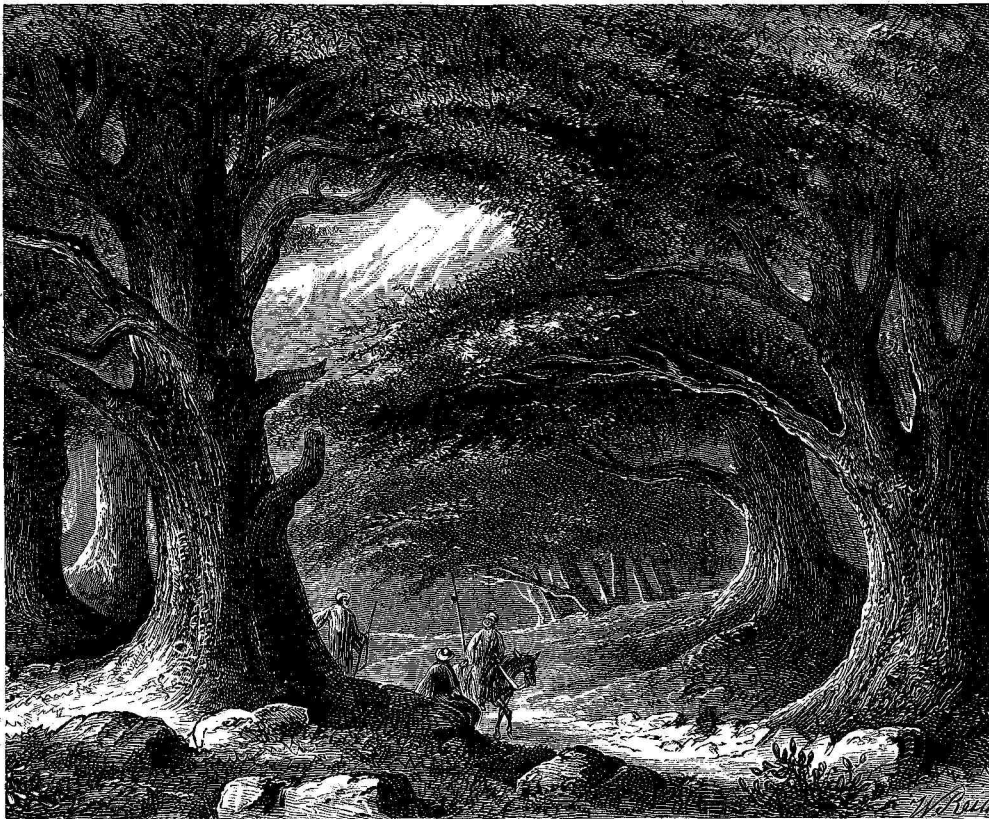
ωρισμένου ἴσως εἰς συγγραφὴν μόνον διατριβῶν ἐπὶ ὑψηλῆς, ἢ ὅτι ἐν μὲν τῷ ἐμμέτρῳ λόγῳ εἶναι ἀδύνατος, ἐν δὲ τῷ πεζῷ δυνατός ὁ συμβιβασμὸς τοῦ αἰσθημάτων καὶ τοῦ πάθους μετὰ τῆς χρήσεως τῶν μέσων ἀορίστων καὶ τῶν ἄλλων κοντείων τύπων. Ἀνταξία τῆς ἀνωτέρω κατὰ τὴν ἀστείότητα εἶναι καὶ ἡ ἀπόφάνσις: „ὅτι οὐδεμία φιλολογία μαρτυρεῖ τὴν κοινὴν χρῆσιν τῆς δημοτικῆς ἡμῶν γλώσσης, διὰ τὸν λόγον ὅτι: τὰ ἔργα τῶν Κρήτιων καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα περιέχουσι μόνον μέρη τινὰ αὐτῆς“. Πρέπει ἄρα ἐκ τούτου νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι, ὅπως θεωρηθῶσι τὰ ἄσματα ταῦτα μαρτυροῦντα τὴν κοινὴν χρῆσιν τῆς δημοτικῆς ἔπρεπε νὰ περιέχουσιν ἀνελλιπῶς πάσας τὰς ἐν χρῆσει παρα τῷ λαῷ λέξεις; Ἀλλὰ τότε οὐδὲ τοῦ Ὀμήρου τα ἔπη δύναται τις νὰ θεωρήσῃ ὡς

μαρτυροῦντα τὴν χρῆσιν τῆς ἀρχαίας κοινῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ καὶ ἀπὸ τούτων ἐλλείπει πληθὺς λέξεων παγκοινῶν βεβαίως παρὰ τοῖς συγχρόνοις, ἐκτός μόνον ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι οὔτε ἀλεκτορίδας ἢ ὠὰ εἶχον, οὔτε ἐσπόγγιζον μετὰ τὸ νίψιμόν τὰς χεῖρας, οὔτε ἀπὼν ὑλίζοντο οὔτε ἐκτενίζοντο οὔτε τοῦτο μὴ πράττοντες ἐφθερίων οἱ σύγχρονοι τοῦ Ὀμήρου, τοῦ οὐδὲν λέγοντος περὶ μαχαιρι-

δίων, φάλιδων, μάκτρων, κτενίων ἢ ὀχληρῶν ἐντόμων. Ἄν δέ τις ἀναλογισθῇ ὅτι ἡ δημώδης ἡμῶν ποίησις οὔτε ἐπική εἶναι οὔτε διδακτική, ἀλλὰ λυρική, ἢ ἔνστασις ὅτι περιέχει „μόνον μέρη τῆς δημοτικῆς γλώσσης“ καταντᾷ ἔτι μᾶλλον ἀστεία. Ἐκ τούτων βλέπετε, ὅτι ἂν καθαρεύῃ ἡ πραγματεία τοῦ κ. ὑψηλοῦ ἀπὸ πάσης „ἐζητημένης εὐφυολογίας“, ἀφθονεῖ ἀφ' ἑτέρου ἐν αὐτῇ ἡ ἀζητητος ἀστείότης ἂν δὲ παραδεχθῶμεν τὴν γνώμην του, καθ' ἣν εἶναι ἀκατάλληλοι νὰ συζητῶσι σπουδαίως οἱ „ἐκ προθέσεως εὐφυολόγοι“, πρέπει τότε νὰ ὑποθέσωμεν καταλλήλους πρὸς τοῦτο μόνους τοὺς ἀκουσίους γελοτοποιούς. Τὸ τοιοῦτο ἀκούσιον κωμικὸν ἄλλας τοῦ κ. ἐπικριτοῦ διαπρέπει πρὸ πάντων ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς διατριβῆς αὐτοῦ, ὅπου, στηριζόμενος ἐπὶ τῇ παρ' ἡμῖν συγχύσει ὑπὸ τὸ ὄνομα φιλολογίας δύο ὅλως διαφόρων πραγμάτων, τῆς philologie καὶ τῆς litterature, ἰσχυρίζεται ὅτι μόνον ἀρμόδιοι ν' ἀποφαίνωνται περὶ γλώσσης ζῶντων εἶναι οἱ philologues, ἤτοι οἱ ἔργον ἔχοντες ν' ἀνατέμνωσι τὰς νεκράς. Εἰς τούτους θεωρεῖ ἀνηκούσας δικαιω-

ματικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς πάσας τῆς μελλούσης Ἑλλην. Ἀκαδημίας τὰς ἐδρας, λησμονῶν ὅτι οὐδὲ εἰς ὑπάρχει φιλόλογος ἐν τῇ γαλλικῇ, ἀλλὰ μόνον συγγραφεῖς, ποιηταί, ῥήτορες, μυθιστοριογράφοι, δημοσιογράφοι, ἱεροκήρυκες, δραματοποιοὶ καὶ πάντες οἱ διαπρέποντες ἐν τῇ χρῆσει τοῦ λόγου ὡς ὄργανου παραστάσεως αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν. Οὐδὲ ὅλως λησμονοῦμεν τὰς ἰδιαιτέρας τῆς γλώσσης ἡμῶν περιστάσεις καὶ τὰς καταναγκαστικὰς αὐτῆς σχέσεις πρὸς τὸ πτωμα τῆς μητρὸς τῆς, ἐξ ᾧ καθίσταται παρ' ἡμῖν χρήσιμος καὶ ἡ σύμπραξις τῶν νεκροσκοπῶν. Τούτων, περιοριζομένων ἐν ἄλλῃ τινὶ ταπεινοτέρᾳ συναγωγῇ, οἷα παρὰ τοῖς Γάλλοις ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιγραφῶν, δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ ζητητῇ ἡ γνώμη παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀκαδη-

μίας, ὡς κατὰ φύσιν πολλὰς, ὁ προϊστάμενος εἰς τὰς εἰδικὰς γνώσεις τῶν ὑποτακτικῶν αὐτοῦ. Τὸ δικαίωμα ὅμως τῆς ἀνεκκλήτου ἀποφάσεως ἀνήκει εἰς μόνον τοὺς ἔργον ἔχοντας νὰ ἐκφράζωσιν ἰδέας, διότι μόνον οὗτοι δύνανται ἐκ τοῦ καθ' ἑκάστην πρὸς τοῦτο ἀγῶνος νὰ διδασχῶσι τίνας εἶναι αἱ ἐκφραστικαὶ τῆς γλώσσης ἀνάγκαι καὶ τίνας ἔχουσιν ἀξίαν τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν προτεινόμενα μέσα. Ἄν ἡ

ΑΙ ΚΕΛΡΟΙ ΤΟΥ ΛΙΒΑΝΟΥ.

Ἑλλας δὲν ἔχη σήμερον συγγραφεῖς, ἐκ τούτου ἔπεται μόνον ὅτι οὐδ' Ἀκαδημίαν δύναται νὰ ἔχη, οὐχὶ ὅμως καὶ ὅτι δύναται ν' ἀντικατασταθῶσιν ἐν αὐτῇ οἱ συγγραφεῖς διὰ γραμματοδιδασκάλων, ὧν ἡ ἔνδεια κρίσεως ἐνδέχεται νὰ προβῇ μέχρις ἀπολείρας νεκραναστάσεως τοῦ μέσου ἀορίστου, διὰ τὸν λόγον ὅτι μόνος οὗτος εἶναι „σεμνός“. Ἀλλ' ὅπως τὸ ἐπίθετον „ἀστεῖος“, οὕτω καὶ τὸ „σεμνός“ μεταχειρίζεται ἴσως ὁ κ. Κόντος καθ' ἣν εἶχε σημασίαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, οἵτινες ὠνόμαζον „σεμνὰς“ τὰς Ἐρινύας, ὧν ἡ μόνη θέα ἦρκει ὅπως προκαλέσῃ ἄωρους τοκετούς.

Οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν ἤδη νὰ προσθέσωμεν εἰμὴ συμβουλήν τινα πρὸς τὸν ἀξιότιμον κ. Χατζιδάκην, τῆς ὁποίας δύσκολόν φαίνεται ἡμῖν ν' ἀμφισβητηθῇ παρ' αὐτοῦ ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ χρησιμότης. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ ἐξῆς, ἢ νὰ περιορίζεται ἐπικρίνων εἰς ἀορίστους μόνον μορφάς, ἢ νὰ καταβάλλῃ κατὰ τι περισσοτέραν προσοχὴν ὅταν κρίνῃ πρέπον νὰ προβῇ εἰς μᾶλλον ὀρισμένας. Οὕτω λ. χ. κατηγορεῖ ἡμᾶς ἐπὶ ἀνελληνισμῷ, ὡς γράφοντας τὴν ἀηδεστάτην ἀληθῶς φράσιν

Ο ΠΡΟΣΤΑΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Εἰκὼν τοῦ Κάουλμπαχ.
Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ Βράν καὶ Φέγγερ ἐν Βερολίνῳ,

„σχών τῆς τιμῆς“, καὶ ἐπὶ ἀντιφάσει, ὡς μεταχειρισθέντας τὸ ἀρχαιοπινὲς ἐπιβρέμα „ἡσυχῇ“. Ἀληθέστατον εἶναι ὅτι ἀμφότερα ταῦτα περιέχονται ἐν τῷ ἡμετέρῳ προλόγῳ, ἀλλὰ ἀμφότερα μεταξὺ *μηνίσκων**). Καὶ τὸ μὲν „σχών τῆς τιμῆς“ παρατίθεται μετ' ἄλλων τεράτων· ὡς δεῖγμα „τῆς μολυνούσης τὸν σήμερον γραπτὸν λόγον αἰσχίστης κοπρολογίας“ (Προλ. σελ. 20), τὸ δὲ „ἡσυχῇ“ περιέχεται ἐν ρητῇ τῆς Γραφῆς. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζιδάκης ἐθεώρησε πρέπον καὶ θεμιτὸν νὰ μὲ παραστήσῃ ἀσπαζόμενον αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὀνομάζω „κοπρολογία“ καὶ νὰ μὲ μεμφθῇ ὡς μὴ διορθώσαντα κατὰ τὰς περὶ γλώσσης ἰδέας μου τὸ κείμενον τῆς Ἀγίας Γραφῆς! Δύσκολον ἦτο νὰ δοθῇ εἰς

*) Βλέπε Κλειῶς σελίδ. 115, στήλ. α', στίχ. 8 καὶ 15, κάτωθεν.

ἐπικρινόμενον λαμπρότερα ταύτης εὐκαιρία ν' ἀπασβολώσῃ τὸν ἐπικριτὴν λαλῶν περὶ ἠθικῆς, ἠθικότητος, αἰδοῦς καὶ καλῆς πίστεως ἐν τῇ συζητήσει. Ἀλλ' ἐγὼ οὔτε φιλέκδικος εἶμαι οὔτε ἀγαπῶ τὴν χονδρολογία.

Τὰ ἀνωτέρω πιστεύω ἀρκούντα ὥπως πείσωσι πάντας, ὅτι πᾶσα σοβαρώτερα πρὸς τὸν ἐπικριτὴν μου συζήτησις ἀποβαίνει ἀπολύτως ἀδύνατος διὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους, ὅτι τὸ μὲν γενικώτερον ζήτημα τοῦ μὴ διχασμοῦ τῆς προσοχῆς μεταξὺ τοῦ τύπου καὶ τῆς σημασίας τῶν λέξεων εἶμαι ἀνίκανος νὰ καταστήσω αὐτῷ καταληπτόν, περὶ δὲ τοῦ ζητήματος τῶν κοντείων τύπων ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζιδάκης, καίτοι ἀνασκευάζων ἐμὲ καὶ θαυμάζων τὸν κ. Κόντον, εἶναι ἐν τούτοις πληρέστατα σύμφωνος πρὸς ἐμὲ καὶ ἀσύμφωνος πρὸς τὸν κ. Κόντον.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΑΔΕΛΒΕΡΤΟΥ.

(τέλος).

Ἡ μόνη λοιπὸν ἀσχολία τῶν πνευματικῶν του δυνάμεων ἦτον ἡδὴ νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν σημασίαν τοῦ σημείου τούτου, προσεπάθει δὲ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο διὰ παντὸς τρόπου καὶ ἀκαμάτως, ὥστε δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀποκοιμηθῇ. Καὶ ἐφαίνετο μὲν εἰς αὐτὸν ἀκόμη δύσκολος ἡ ἐπιτυχία, ἀλλὰ δὲν ἀπηλπίσθη καὶ ἐκλαίεν ἐκ τῆς μεγάλης του ψυχικῆς παραχῆς.

Νύκτα τινὰ ὅμως, ἀφ' οὗ ὠναιρευθῇ πάλιν τὴν θαυμασίαν ἐκείνην μορφήν καὶ ἀτενῶς προσέβλεψεν αὐτήν, ὡς ἀστραπὴ ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν του ἰδέα τις· ἐξήγαγε ταχέως τὸν δακτύλιον καὶ εἰς τὸ ἀμυδρὸν φῶς τοῦ πολικοῦ ἀστέρος, ἀναλάμπαντος ἡδὴ περισσότερον, ἀνέγνω εὐχερῶς καὶ ταχέως τὴν λέξιν **ΘΕΛΕΙΝ**.

— *Θέλειν* λοιπὸν;

Ἔστω, τὸ θέλω! ἀνέκραξε μεγαλοφώνως καὶ ἐν ὀργῇ ἀνεπῆδησεν ἐκ τοῦ ἐδάφους, καὶ οἱ δεσμοὶ τοῦ πάγου, οἱ τέως κρατοῦντες αὐτόν, διερράγησαν ἐν ἀκαρεῖ καὶ εὐκόλως ὡς νήματα ἀράχνης. — Ἐδράζε τὴν ὀδοιπορικὴν του ῥάβδον, ἣν ὁ πάγος ἐπίσης εὐκόλως ἀφῆκεν ἐλευθέραν. — Ἦδη ἐξ ἀνατολῶν ἤρχισε νὰ ὑφόνεται ὁ ἥλιος καὶ δι' αἵματοβαφοῦς φωτὸς περιέχυσε τοὺς τοίχους τῆς παγερᾶς ἐκείνης εἰρκτηῆς. Ἐβῆκε τὸν δακτύλιον εἰς τὸν λιχανὸν τῆς δεξιᾶς του, ὑψωσε τὴν πυγμὴν καὶ προύχωρσε πρὸς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον καὶ ἐπάταξεν αὐτόν, μετὰ βροντώδους δὲ κρότου διερράγη καὶ κατέπεσε τὸ ἐκ πάγου οἰκοδόμημα καὶ μετεβλήθη περὶ αὐτὸν εἰς ἐρείπια. Οὕτω λοιπὸν ἔστη ἐκεῖ καὶ παρετήρησεν ἀπαξ ἔτι τὰ σημεῖα τῆς μακρᾶς του αἰσχύνης, καὶ οὔτε ἐκλαυσεν οὔτε ἐγέλασεν, ἀλλ' ἔμεινε σοβαρὸς καὶ ἀτάραχος καὶ ἔτοιμος, ἔχων ἔρωτα εἰς τὴν καρδίαν καὶ ῥώμην εἰς τὰ μέλη του, ν' ἀκολουθήσῃ τὴν σκοπούμενην ὀδοιπορίαν.

Ὁ δὲ ἥλιος ἐκπέμπων φλόγας ὑψώθη εἰς τὸ στερέωμα καὶ ἐγένετο μεσημβρία, αἶφνης δὲ πρὸ τῶν βλεμμάτων του ἐτάκησαν τὰ διεσπαρμένα ἐρείπια τοῦ παγεροῦ φρουρίου. Τότε ἀκατάσχετον περιεκύκλωσε τὸν Ἀδελβέρτην τὸ ῥεῦμα τοῦ ζῶντος ὕδατος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἐξετάθη ἀπέραντος καὶ τρικυμιώδης θάλασσα, τὰ δὲ κύκλω ἀνορθούμενα κύματα ἐφάνοντο ἐκμανέντα κατ' αὐτοῦ καὶ θέλοντα ν' ἀπορροφήσωσιν αὐτόν. — Ἐκ τῆς θαλάσσης ἠγέρθη καταγίς καὶ λαίλαψ καὶ θύελλα καὶ ἄνεμοι, ὀντιθέτως συγκρούμενοι καὶ συσσω-

ρεύσαντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του πάντα τὰ νέφη. Ἐν μέσῳ τῶν φοβερῶν τούτων στοιχείων ἴστατο αὐτὸς μόνος.

Ὁ ἄνεμος ἐπνευσε κατ' αὐτοῦ, ὥπως τὸν ῥίψῃ κατὰ γῆς — ἀλλ' αὐτὸς ἴστατο σταθερὸς — καὶ μόνον μετὰ τῶν ἐνδυμάτων του ἐπαίξεν ἡ θύελλα· ὁ μυστηριώδης ὅμως βόστρυχος, ὃν ἐφύλασεν ἐν τῷ στήθει του, ἀφρηπάγῃ καὶ ὁ ἄνεμος ἀπώδησεν αὐτόν ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἀφοβος ὅμως ὁ Ἀδελβέρτης ἐρρίφθη εἰς τὰ κύματα καὶ ἰδοὺ, τὰ κύματα κατεπραυνθήσαν, ἡ θάλασσα ἱσοπεδώθη, αἱ καταγίδες κατέπαυσαν καὶ μόνον ἐλαφρά τις πνοὴ ἀνέμου τὸν ὦθει πρὸς τὸν παρασυρόμενον βόστρυχον, ὃν ἀκαμάτως κατεδίωκε καὶ προσεπάθει νὰ φθάσῃ. Ἐν τούτοις ἐκ τοῦ μελαγχρόου τούτου βοστρύχου ἀνέβηκε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του αὐτὴ ἡ ἐξ ἀμβροσίας μορφή τῆς μυστηριώδους γυναικός, ἥτις σχεδὸν ἵπταμένη καὶ μὴ ἐγγίζουσα διὰ τῶν ποδῶν τὰ κύματα ἔσπευδε μακρὰν τοῦ ἀγωνιζομένου νὰ τὴν φθάσῃ, ὀδηγοῦσα τὴν καταδιώξιν του ὅτε μὲν πρὸς βορρᾶν, ὅτε δὲ πρὸς νότον, ἄλλοτε πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἄλλοτε πρὸς δυσμὰς.

Τοιοιουτρόπως περιεπλανήθη ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ ὥρα παρήλθεν, ὁ ἥλιος εὐρίσκετο πρὸς νότον, πρὸς βορρᾶν ἔλαμπε σοβαρὸς καὶ φωτεινὸς ὁ πολικὸς ἀστήρ, ἡ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς ἐφεγγυόβλει ἐξ ἀνατολῶν καὶ ἐκ δυσμῶν ἐχύνοντο αἱ φλόγες τῆς ἐσπέρας. Οἱ ἀστέρες διετάσσοντο ἐπὶ τοῦ στερεώματος σχηματίζοντες θαυμασίους ὁμίλους· κυανοῦς ἦτον ὁ ἀήρ καὶ κυανᾶ τὰ ὕδατα, ὧν ὁ ἀφρὸς ἦτο ῥόδα καὶ πενθηρὰ ἀνθη.

Μετὰ ἄμετρον τέλος καὶ μακρὰν καὶ ἐπίμονον πορείαν εἶδε τὴν διαφανῆ καὶ πτερόεσσαν μορφήν θέτουσαν τὸν πόδα ἐπὶ γῆς ὄρεινῆς, κειμένης μεταξὺ βορρᾶ καὶ νότου, ἔστρεψε δὲ ἡδὴ καὶ τὸν προσέβλεπε συχνότερον καὶ μετὰ παραδοξοτέρων βλεμμάτων. Αὐτὸς δὲ ἔτι μᾶλλον ἐνέτεινε τὰς δυνάμεις του καὶ ἐρρωμένως ἐπάτασσε νηχόμενος τὸ ὕδωρ, ἐν ᾧ ἡ εἰκὼν τῆς θείας γυναικός ἀνῆρχετο τὴν ἀκτὴν πρὸς τὸ ὄρος. Καὶ ὁ Ἀδελβέρτης ἐφθασεν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἤρχισε τρέχων πρὸς τὸ ὄρος, καταδιώκων πάντοτε τὸ οὐράνιον πλάσμα. Ὅπισθεν αὐτοῦ ἴνωρθώθησαν τὰ κύματα καὶ κατεδίωκον αὐτόν κατὰ πόδας, θορυβοῦντα ὑπὸ τὴν πτέρναν του, μετὰ παραπόνων καὶ ἀπειλῶν. Ἀλλ' αὐτὸς μόνον ἐμπροσθέν του ἔβλεπε πρὸς τὸν ἀτμώδη σκοπὸν. Οὗτος ἔφερεν αὐτόν